

ŠKOLE ZA KVALIFIKOVANE RADNIKE KAO ČINILAC KULTURNOG ŽIVOTA

U istraživanju kulturnog života radničkog podmlatka posebno mesto, po značenju, pripada obrazovnom sistemu, naročito sa stanovišta razvijanja i buđenja kulturnih i intelektualnih potreba, kao i uvođenja u dati sistem kulturnih vrednosti.

Opšta ocena društvenog položaja škola za kvalifikovane radnike nije, kao izraz sadašnjeg stanja, kao i onoga koje mu je prethodilo dugi niz godina, nimalo zadovoljavajuće. Usvajanjem Zakona o srednjem obrazovanju (1967. godine), one su postale škole II stupnja obrazovanja, odnosno srednje škole, čiji učenici imaju sva prava i dužnosti kao i učenici drugih vrsta srednjih škola. Iako formalno proglašene srednjim školama, one su po svom stvarnom tretmanu u okviru stručnog školstva i dalje ostale niže stručne škole. One su to bile, pre svega, po strukturi svojih obrazovnih sadržaja, po svom položaju u odnosu prema tzv. tehničkim školama. Međusobna uslovljenost ličnih mogućnosti i predsprema polaznika i nivoa, načina izvođenja i vrednosnih sadržaja nastave stvorila je zatvoreni krug, koji daje ton rada ovim školama i stvara im drugorazredni tretman u okviru škola drugog stupnja.

Pre svega, kako ističu i dokumenta Republičkog sekretarijata za prosvetu i kulturu Srbije, po-

seban problem ovih škola je nezadovoljavajuća kvalifikaciona struktura nastavnika. Još pre četiri godine znalo se da tadašnjim školama učenika u privredi nedostaje oko 800 nastavnika da bi se koliko-toliko obavljala normalna nastava. Nestručno nastavno osoblje je ostvarivalo 75 odsto nastavnog programa. To su bile jedine ustanove-škole u kojima je broj učenika iz godine u godinu stagnirao, dok se u istom periodu broj učenika u svim drugim školama drugog stupnja naglo povećavao.

I tada je bilo opšte mišljenje da su to škole nižeg ranga, jer su tako bile i tretirane kadrovski, materijalno, kao i u pogledu programa¹⁾. Tih godina je od 76 gimnazija u Srbiji 71 imala svoju zgradu, a 57 škola učenika u privredi nije imalo svojih zgrada. Ove škole su imale samo jednu trećinu potrebnih nastavnika, od kojih su 40 odsto bili honorarni. Za svega 16 odsto predmeta koji su se učili u školama za kvalifikovane radnike postojali su udžbenici. Broj škola za učenike u privredi je, za deset godina, smanjen sa 255 na 133, delom i zbog reorganizacije, ali je broj učenika u njima ipak, u istom periodu, porastao za šesnaest odsto. Osećajući opštu nezainteresovanost za svoje školovanje i brigu o studiju u radni odnos, učenici u privredi, kojima i danas više odgovara naziv šegrt, zaplašeni su eventualnom promenom propisa koji bi ih zaštitili od eksploatacije i maltretiranja. Oni dobro znaju da bi prethodno mogli ostati bez zadata. Zato je njihovo raspoloženje ni suviše borbeno, ni suviše konstruktivno. Češće je to atmosfera jadanja, ističe jedan član CK Saveza omladine²⁾.

Indeks porasta učenika u ovim školama je za deset godina (zaključno sa 1964) iznosio samo 116, a u školama drugog stupnja — srednjim stručnim školama 164, dok je u tehničkim školama iznosio i 380. Teškoća je bilo i u pogledu prostornog smeštaja. Kao što smo rekli, preko polovine ovih škola nije imalo svoje zgrade, a u pogledu prostora zadovoljile su samo 15—18 odsto svojih potreba, pa je jedino kod ovih škola bio slučaj da rade i u četiri smene. Od svih budžetskih sredstava za prosvetu, za osmogodišnje škole tada je davano 52 odsto, za visoke i više 30 odsto, a za srednje i stručne škole izdvajano je samo 17 odsto sredstava.

Otada, tj. od pre četiri godine, mnogo štošta se izmenilo, naročito u stavu društva prema koncepciji školovanja radničkog podmlatka kao delu integralno koncipiranog sistema srednjeg obrazovanja. Kako nam se ova promena čini vrlo značajnom za još delotvornije uticanje školske

¹⁾ Savez komunista i problemi vaspitanja omladine, Materijali sa IX plenuma CK SK Srbije, Sedma sila, Beograd, 1964, str. 26.

²⁾ IBID., str. 72—73.

sredine na kulturne potrebe mladih radnika, smatramo da bi je trebalo opširnije izložiti, citirajući jedan od najvažnijih dokumenata iz te oblasti: *Predlog za usavršavanje sistema srednjeg obrazovanja* (iz 1967. godine), a koji je dobrim delom već počeo da se sprovodi u život ne samo na normativnom, zakonodavnom nivou.

Ovaj Predlog polazi od toga da naučno-tehnički zasnovana savremena proizvodnja i racionalna organizacija rada traže podizanje nivoa obrazovanja svih građana.

Taj zahtev menja i sam pojam osnovnog obrazovanja, koje — i po dužini trajanja, i po svojim sadržajima, i po svojoj funkciji — sve više urasta u »srednje« obrazovanje. Zbog toga se u obrzovnim sistemima industrijski razvijenih zemalja, kao i mnogih zemalja koje su na putu industrijske izgradnje, javljaju sve izrazitije tendencije da se formiranje čitavih generacija omladine postepeno podigne na nivo srednjeg obrazovanja.

U našoj zemlji, ističe se u predlogu, ovaj je proces počeo uvođenjem osmogodišnjeg obaveznog obrazovanja, koje je u stvari apsorbovalo polovinu onog dela sistema obrazovanja i vaspitanja koji se ranije smatrao, i još i sad se u svetu najčešće smatra, srednjim. U našoj zemlji već sada više od 80 odsto svršenih učenika osmogodišnje obaveze osnovne škole, ili oko 36 odsto generacije, nastavlja srednje obrazovanje i sve više pritiskuje relativno usku mrežu srednjih škola. Taj bi pritisak bio i znatno veći kada bi obavezno osmogodišnje osnovno obrazovanje bilo u potpunosti realizovano, kada bi, sudeći prema uspehu učenika, bilo efikasnije i kad bi kapaciteti srednjih škola bili dovoljni da prihvate svu omladinu koja oseća životnu potrebu i želju da nastavi svoje obrazovanje.

S obzirom na činjenicu da srednje obrazovanje postaje opšta potreba i čoveka i društva, savremeni pedagoški pokreti insistiraju na uspostavljanju organske povezanosti između osnovnog i srednjeg obrazovanja, kao i na uklanjanju glavnih prepreka i ograničenja, koja, prema nasleđenim tradicijama, otežavaju prelaze iz osnovnog u srednje obrazovanje.

Stvaranje sve širih mogućnosti za obuhvatanje omladine srednjim obrazovanjem posle osnovne škole može se tumačiti i činjenicom da na današnjem stepenu razvitka proizvodnih snaga i tehnoloških procesa omladina sa petnaest godina života nije dovoljno ni fizički ni mentalno pripremljena da se uključi u produkciju i aktivan društveni život. Razvijeniya privreda i društvene službe sve češće postavljaju kao uslov za uključivanje u rad napunjenih sedamnaest godina života.

Usavršavanje sistema obrazovanja treba, prema *Predlogu*, ostvarivati na način koji bi otvorio šire mogućnosti za nastavljnje obrazovanja posle završetka osnovne škole, u kojima omladina u obrazovanju, najmanje do sedamnaest godina života, vidi glavni izlaz za obezbeđenje svoje životne egzistencije. U gradskim naseljima koncentrisan je najveći deo omladine i on se u procesu industrijske izgradnje stalno povećava. S druge strane, modernizacija poljoprivredne proizvodnje na osnovu mehanizacije i savremene agrotehnike zahteva viši nivo obrazovanja od onog što ga pruža i što ga može pružiti sadašnja osnovna škola. Razvijanje socijalističkog sektora poljoprivrede dovodiće postepeno perspektive zapošljenja omladine i u poljoprivrednim područjima u istu zavisnost od obrazovanja u kojoj se ona već ispoljava kod omladine industrijskih područja.

Savremeno shvatanje srednjeg obrazovanja sve više prevazilazi ustaljene okvire rane specijalizacije omladine za vreme njenog redovnog školovanja. Brz razvoj nauke i tehnike unosi često neočekivano kvalitativne promene u tehnološke procese i organizaciju društveno-ekonomskog života i izaziva stalne promene u kvalifikacionoj strukturi stanovništva i u raspodeli kadrova na različite sektore privredne i društvene delatnosti.

Modernizacija proizvodnje na osnovu mehanizacije i automatizacije podelila je rad na praktično nesaglediv broj specijalizovanih zanimanja, koja su, pod uticajem uvođenja novih mašina i permanentne modernizacije tehnoloških procesa, podložna neprekidnim modifikacijama i stalno traže nova znanja i praktične veštine. U takvim uslovima obrazovanje u institucijama van privrede ne može do kraja ići ukorak s potrebama tehnike i tehnologije — ni s obzirom na sadržaje i organizaciju, ni s obzirom na tehničku opremu. Zbog toga se uža stručna specijalizacija efikasno finansira u procesu rada, na određenim radnim mestima i mašinama. Redovno školsko obrazovanje treba da omladini pruži solidne i dovoljne široke osnove ne samo za jednu, zauvek datu specijalizaciju već i za stalne sukcesivne specijalizacije, koje na osnovu razvoja naučno-tehničke osnove, implicira razvoj svake grane privrednog i ostalog društvenog života.

Proces integrisanja opšteg i stručnog obrazovanja takođe je karakterističan za moderno shvatanje funkcije i smisla srednjeg obrazovanja. Naučno-tehnička osnova proizvodnje i organizacija društveno-ekonomskog života menja i samu sadržinu pojmova opšteg i stručnog obrazovanja, kao što suštinski menja i njihov međusobni odnos. Savremeno obrazovanje je sin-teza opšteg i stručnog obrazovanja; ono, pored

humanističkih i prirodno-naučnih matematičkih znanja, nužno sadrži i komponentu savremene tehničke kulture, koja se zasniva na teorijskom upoznavanju primene naučnih zakonitosti u proizvodnji i društvenim delatnostima. Ova tendencija u razvoju savremenog obrazovanja zakonita je i neizbežna pojava u svim zemljama koje se nalaze na višem stepenu privrednog razvitka.

Tehnička znanja i umenja nisu potrebna samo s utilitarnog stanovišta i samo jednom delu omladine radi njene profesionalne orijentacije. Ona imaju opštu obrazovnu vrednost; potrebna su, u određenom izboru, svoj omladini. Omladina danas živi u veku dosad neslućenih tehničkih pronalazaka i poduhvata, okružena je tehničkim dostignućima koja služe čoveku i kao proizvođaču i kao potrošaču materijalnih i duhovnih vrednosti; sadašnje generacije će živeti i raditi u uslovima još više tehničke kulture. Osim toga, na opštim tehničkim znanjima zasniva se vladanje bilo kojom vrstom tehnike u bilo kojem zanimanju, pa i onim pretežno intelektualnim.

U sadržaju srednjeg obrazovanja sa podjednakom važnošću ulaze u opšta ekonomska znanja koja su neophodno potrebna svakom građaninu savremenog društva, kako na radnom mestu tako i u celokupnom njegovom ličnom i društvenom životu. Ona kod nas imaju i poseban značaj, jer građanin naše društvene zajednice nema samo funkcije proizvođača, već i funkcije upravljača procesima i odnosima u proizvodnji, pa prema tome nužno mora poznavati i njene ekonomske osnove i efekte. Kao učenik u celokupnom sistemu društvenog samoupravljanja on nužno mora poznavati i ekonomske osnove čitavog društvenog sistema i njegovog funkcionisanja. Pored opštih ekonomskih znanja potrebnih svakom građaninu naše društvene zajednice, struktura obrazovanja treba da obuhvati i posebna ekonomska znanja koja nalaze svoju primenu u onim proizvodnim granama na kojima se omladina u srednjem obrazovanju usmerava.³⁾

Naučno-tehnički i ekonomski aspekti dobijaju jači akcenat i tako utiču na rekonstrukciju sadržajne strukture srednjeg obrazovanja. Međutim, oni ne potiskuju humanistički aspekt i sadržaje obrazovanja. Nužno je uspostavljanje ravnoteže: tehničko-radni i ekonomski aspekt aktualizuju obrazovanje, ali da se ne bi preobratili u ekstreme, oni traže produbljivanje i proširivanje sadržaja koji omogućuju ljudsko formiranje, oplemenjivanje osećanja, motiva i stavova i koji pružaju opštu individualnu kulturu. Pedagoška kretanja otkrivaju težnju da srednje obrazovanje bude izraz stvarnih potreba

³⁾ Aktuelna pitanja izgradnje sistema obrazovanja i vaspitanja, Prosveta, Beograd, 1967, str. 133—136.

života i da se dublje društveno i ljudski osmisli. Stoga se teži za unutrašnjim povezivanjem svih strukturalnih aspekata obrazovanja. Opšta kultura predstavlja osnovu profesionalnog usmeravanja pojedinaca i grupa; ona zbog toga ima osobiti značaj, ali i transformativni potencijal. Široka opšta kultura i humanističko obrazovanje, kaže se dalje u ovom dokumentu, značajni su i za čoveka van proizvodnih odnosa, u kojima se ne iscrpljuje čitava njegova životna egzistencija. Naprotiv, u razvoju savremenog obrazovanja sve su izrazitije tendencije da se sadržaji s područja opšte kulture i umetnosti podjednako učine dostupnim čitavoj generaciji, osobito što oni imaju značajnog uticaja i na delovanje radnog čoveka u proizvodnim i drugim društvenim odnosima.

Polivalentnost srednjeg obrazovanja, kao logična posledica integracije opšteg i stručnog obrazovanja, treba da posluži kao opšta osnova za svaku stručnu specijalizaciju i adaptaciju stručnih kadrova brzim tehnološkim promenama u proizvodnim procesima. Stalno revolucionisanje procesa proizvodnje, sve viši nivo organizacije rada i upravljanja iziskuje mobilnog i dostupnog proizvođača, koji može da se brzo prilagođava svim situacijama u razvoju proizvodnje. Otuda je osnovni i najvažniji zadatak srednjeg obrazovanja da omladini pruži ona znanja, metode rada i praktična umenja iz oblasti svih bazičnih naučnih disciplina, tehnike i tehnologije koja predstavljaju široku osnovu svake stručne specijalizacije.

Jedinstvo sistema obrazovanja zasnovanog na principu polivalentnosti ne isključuje već, naprotiv, pretpostavlja mogućnost diferenciranog završnog obrazovanja kojim se mogu zadovoljiti najraznovrsnije potrebe društvene zajednice za stručnim kadrovima u svim oblastima privrednog, naučnog i kulturnog razvoja, ali i individualni interesi, potrebe i sposobnosti.

Profesionalna orijentacija, ističe *Predlog*, posebno u pripremnom delu, pojavljuje se kao potreba koja proizilazi iz savremenih tendencija u tretiranju karaktera, cilja i zadataka srednjeg obrazovanja. Ona ima za cilj da omladini pomogne da se orijentiše na one smerove obrazovanja i na ona zanimanja koja najpotpunije odgovaraju individualnim sklonostima, sposobnostima i zalaganju pojedinaca. Međutim, u pripremnom srednjem obrazovanju prilikom orijentacije treba imati u vidu šira područja ljudske aktivnosti i rada, a manje određena zanimanja i specijalnosti, jer je u toku izjednačavanje načina rada u mnogim industrijskim zanimanjima.

U sadržaju celokupnog srednjeg obrazovanja održava se objektivni proces integracije nauke, kulture, tehnike i proizvodnog rada. Da bi se

to približavanje programskih sadržaja moglo što funkcionalnije izvršiti potrebno je da programi budu što više zajednički u ovom delu srednjeg obrazovanja, kao osnova za dalje verifikovano obrazovanje i osposobljavanje. Za sve veći broj zanimanja i funkcija potrebno je danas sve više zajedničkog i tehničkog znanja. Racionalnije je da se takva znanja daju omladini ulaskom u srednje obrazovanje, putem što adekvatnije programske strukture obrazovanja, jer će se na tako stečenu osnovu moći brže nadograđivati specijalna, bilo tehnička, bilo naučna, znanja.

Srednje obrazovanje osposobljava učenike za aktivno i sve samostalnije usvajanje znanja i veština, razvijajući u njima sposobnosti da budu samostalni, inicijativan subjekat socijalne promene.

Obrazovanje je proces formiranja ličnosti čoveka razvijanjem njegovih sposobnosti, interesa i stavova, kultivisanjem njegovih potreba, kriterijuma vrednovanja i ponašanja. Za formiranje ličnosti ima posebno značenje susretanje sa raznovrsnim oblicima kulture, usvajanje opštih i posebnih znanja, veština i navika, povezanih sa društvenim funkcijama čoveka i njegovim posebnim opredeljenjem za određenu vrstu delatnosti.

Stručni i tehnički sadržaji, neposredno važni za usvajanje i veštu primenu adekvatnih metoda, tehnike i organizacije rada traže poznavanje koreliranih prirodno-naučnih disciplina, neophodnih za svestrano usvajanje struke u pojedinim širim profilima. Konkretizaciji osposobljavanja služi praksa i stažiranje učenika na radnim mestima i u pogonima određenih radnih organizacija, a radi složenosti i odgovornosti u vršenju odgovarajućih funkcija potrebno je i dublje usvajanje aspekata humanističkog obrazovanja.⁴⁾

U realizaciji ovakvih koncepata srednjoškolskog sistema, posebno kada je reč o obrazovanju za radnička zanimanja, tj. o obrazovanju radničkog podmlatka, dolazi do brojnih kontraverzi, koje nisu bez značaja za tretman kulturno-vaspitnog rada u školama za kvalifikovane radnike. Ovde bismo se zadržali na konceptu tzv. stupnjevito obrazovanja na radnom mestu čiju je uspešnu kritiku dao Nedeljko Kujundžić. Naime, ono što je dosad smatrano nužnim zlom, to jest neredovno, sporadično i nepotpuno dopunsko obrazovanje radnika, koje je bilo opravdano za generacije u kojima je bilo i do 70 odsto analfabeta, a koje ne može da zadovolji modernu tehnologiju i generacije koje će da je ostvaruju, često se proglašava za pravi pronađeni oblik školovanja radništva.

⁴⁾ IBID., str. 136—151.

U praksi se ovo doškoloavanje svodi na obučavanje učenika za precizno određeno radno mesto (a u našoj zemlji ima 36.000 registrovanih zanimanja, što bi značilo da treba da imamo i toliko vrsta obrazovnih institucija). Umesto ovakvog koncepta, čini nam se daleko plodonosnijim ono gledište koje smatra da škola mora da uloži napor da se prevaziđe nasleđeni »idiotizam profesije«, da se učenik opseoblijava za niz srodnih zanimanja kako bi mogao pratiti usavršavanje tehnologije (koja vrlo brzo izbacuje iz optičaja jedna zanimanja, a još brže uvodi nova), prelaziti sa jedne tehnologije rada na drugu, lakše adaptira promenama što ih izaziva racionalizacija proizvodnje. Ovaj neotejlorizam u obrazovanju ne odgaja ljude, kako ističe N. Kujundžić, za život u sutrašnjici, za život u poluautomatizovanoj i automatiziranoj industriji, nego vodi sveopštem konzerviranju postojećih manufakturno-zanatskih tehnika rada, smanjenju kreacije i racionalizacije. Samo u sintetiziranju opšteg i profesionalnog obrazovanja u funkciji podizanja opšte kreativnosti pojedinca moguće je rešiti ove dileme.⁵⁾

Brojni pedagozi ukazuju na opasnosti od rane specijalizacije i od uklanjanja opšteobrazovnih predmeta iz stručnih škola, tj. zanemarivanja opštekulturne funkcije stručnih škola. Rana specijalizacija je u današnjim uslovima anahronizam, ne samo zato što stručnjaci koje ona produkuje nemaju zadovoljavajuću opštu kulturu već i zbog toga što su to slabi stručnjaci, piše M. Bakovljević. Sve je manje profesija koje se mogu obavljati zanatski, a sve više onih koje pretpostavljaju solidna teorijska znanja. Takva znanja teško usvaja učenik čije se opšte obrazovanje svodi na ono što daje osnovna škola. Stoga se u srednjim stručnim školama sve više forsiraju i opšteobrazovni predmeti. U razvijenim zemljama sve se više insistira na tome da usko stručnom, profesionalnom obrazovanju prethodi što šire i što kompletnije opšte obrazovanje, jer je utvrđeno da samo svestrano kultivisana omladina može izlaziti na kraj sa sve većim obiljem znanja i umenja neophodnih u profesijama za koje se priprema⁶⁾.

I u našoj anketi o kulturnom životu radničke omladine učenici škola za kvalifikovane radnike, na pitanje da li tvoje zanimanje traži da budeš samostalniji ili da više slušaš druge, odgovarali su prema ovim karakterističnim modalitetima:

Posao ne zahteva da više učim niti da samostalno odlučujem	16,9 odsto
Posao traži da više znam, samostalno odlučujem i razmišljam	82,9 odsto

⁵⁾ Nedjeljko Kujundžić: Sadašnjost bez budućnosti ili o neotejlorizmu u obrazovanju, Kulturni radnik, 5, 1968.

⁶⁾ Milan Bakovljević: Škola u uslovima ekspanzije znanja, »Gledišta«, 6—7, 1968.

To znači da socio-profesionalni status može biti i te kako potsticajan u pogledu sticanja opšteobrazovnih navika razvijanja kulturnih potreba i vrednosti. Pa, iako se gornji odnos znatno koriguje ulaskom mladih ljudi u proizvodnju (50,2 odsto u korist poslušnosti, prema 49,3 odsto u prilog više samostalnosti na poslu, gde je hijerarhija rukovođenja izrazitija, a rutinizacija rada prisutnija), ipak je, u odnosu na ranije generacije, daleko naglašenija želja za znanjem, stručnim usavršavanjem i opštekulturnim obrazovanjem. Ovde treba imati na umu činjenicu da danas u škole za kvalifikovane radnike dolaze u proseku bolji đaci, sa završenom osnovnom osmogodišnjom školom (sa dobrim uspehom u ovoj anketi bilo je 57,6 odsto, a sa odličnim i vrlo dobrim 30,3 odsto učenika koji su završili osnovnu školu), nego ranijih godina. Praktičnim sprovođenjem tzv. zajedničkih osnova srednjeg obrazovanja (koje je u Srbiji već usvojio Prosvetni savet i poslao Republičkoj skupštini na usvajanje) umanjice se opšteobrazovni raskorak između škola za kvalifikovane radnike i drugih srednjih škola.⁷⁾

Isto tako će i usvajanje pravilnika o stručnoj spremi i profilima nastavnog osoblja i stručnih saradnika za škole za kvalifikovane radnike doprineti da se nepovoljna struktura nastavnika poboljša. Čak i u Beogradu od 9.308 nastavnika škola prvog i drugog stupnja i dečjih ustanova 1.281 su bez odgovarajuće stručne spreme (stanje u septembru 1967), a od toga je u školama za kv. radnike procentualno više nego svaki drugi nastavnik nestručan (u osnovnim i srednjim tehničkim školama tek svaki peti nastavnik nije stručnjak). Jasno je da se ove škole ne mogu izjednačiti sa srednjim školama dok se ne promeni i kadrovska struktura nastavnog osoblja, uz istovremeno rešavanje pitanja materijalne opremljenosti, smeštaja, planova rada i drugih otvorenih problema⁸⁾.

Obezbeđenje stručne prakse učenika škola za kv. radnike postalo je od 1967. godine stvar samih škola. Zakon nije obavezao ni radne organizacije, ni privatne poslodavce da stvaraju mogućnosti za njeno obavljanje. Time se umnogome zanemaruje vaspitna i obrazovna komponenta uvođenja mladih radnika u proizvodni proces, pogotovu kad se najčešće događa da učenici obavljaju praktičnu nastavu sa nekvalifikovanim majstorima. Ovakvi odnosi u radnoj sredini ne mogu biti stimulatori razvijanja opšteobrazovnih i kulturnih potreba mladih radnika.

⁷⁾ D. Mojsin, N. Popov, T. IndiĆ: Kulturni život radničke omladine, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Beograd, 1968.

⁸⁾ Stanje i problemi u vaspitno-obrazovnim ustanovama Beograda u 1967/68. i na početku 1968/69. god. Beograd, novembra 1968, str. 7.

Brojne su ocene i istraživanja koja svedoče o tome da škole za kv. radnike pružaju svojim učenicima najniži nivo opšteg obrazovanja i kulture, da upućuju omladinu na strogo funkcionalno obrazovanje za radno mesto, čime se onemogućuje svestrani razvoj čovekove stvaralačke ličnosti, stvaraju uslovi da se ličnostima manipuliše, odnosno da postanu objekat u masovnoj kulturi i da takav način obrazovanja odgovara nedovoljno razvijenom samoupravljanju^{*)}. Čak je i u pogledu stručnog obrazovanja programska orijentacija nekih predmeta suviše uska. Ponekad i učenici društveno-jezičkog smeru gimnazija dobijaju šira znanja i imaju veći broj časova iz fizike i hemije nego učenici škola za kv. radnike metalske struke.

Izvesni pozitivni primeri pokazuju moguća rešenja ovih situacija. Za nas je posebno interesantno što su beogradske škole za kv. radnike, na primer, odlučile da četiri dana u toku školske godine posvete obilasku kulturnih ustanova (galerija, muzeja, bioskopa, pozorišta) i tako se potpunije koriste mogućnostima kulturnih ustanova za obrazovanje radničkog podmlatka. Mnoge ustanove koje okupljaju radničku omladinu (a ovde bismo posebno istakli primer omladinskog doma „Dragi Milovanović” iz Beograda) već osećaju potrebu da i u praksi oživotvore načela najpotpunije integracije prosvetne i kulturne politike. Pa i ukoliko smo se ovde najviše zadržali na što vernijem interpretiranju već opštepriznatih principa školske politike, to smo učinili sa namerom da podsetimo na stalno prisutnu i uvek aktuelnu potrebu da sučeljavamo svakidašnji praxis radničkog podmlatka sa društvenom i intelektualnom perspektivom koja mu se nudi. Jedino tako može doći do uzajamnog preispitivanja, uočavanja raskoraka kao i do neophodnosti temeljne društvene intervencije u ovoj oblasti socijalnog i kulturnog iskustva.

^{*)} Mirjana Nešković: Društveni položaj škola za kvalifikovane radnike, diplomski rad na katedri za sociologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 1968, str. 53, 102. i dalje.